

<http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/80631.html>.

10. Радишевська О.Р. Особливості справляння судового збору в Україні: колізійні аспекти вітчизняного законодавства / О.Р. Радишевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/osoblyvostispravlyannya-sudovoho-zboru-v-ukrayini-koliziyni-aspekty>.

11. Зауваження та пропозиції до проекту Закону України «Про судовий збір» (реєстр. № 7530 від 30.12.2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0e52f68d76c2256c08003>.

12. Лондон может потерять статус мирового центра по разрешению правовых споров [Електронний ресурс] : http://zib.com.ua/ru/115063-britanskoe_pravosudie_podorozhaet.html.

Южека Р.С.

студентка Дніпропетровського ДУВС

наук. кер. – к.ю.н., доц. **Свистун Л.Я.**

доц. каф. цивільно-правових дисциплін

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РОЗБІЖНОСТЕЙ ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Поняття цивільно-правової відповідальності є багатостороннім і складним правовим явищем, а тому спричиняє розбіжність думок науковців у світлі цивільного законодавства України щодо своєї сутності, що й актуалізує тему.

Проблемним питанням цивільно-правової відповідальності присвячено багато наукових праць, автори яких тією чи іншою мірою торкалися в своїх роботах проблемних питань цивільно-правової відповідальності. Слід зазначити спеціальні дослідження даної проблеми, зокрема роботи багатьох науковців, а саме: Б.С. Антимонова, Б.Т. Базилева, Н.С. Братусь, П.А. Варула, В.П. Грибанова, І.С. Канзафарової, М.О. Стефанчука, В.А. Тархова та інших, але, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання щодо розбіжностей поняття цивільно-правової відповідальності залишається відкритим в світлі цивільного законодавства України, а тому потребує подальшого дослідження.

Метою нашої роботи є комплексний теоретико-правовий аналіз щодо розуміння сутності поняття цивільно-правової відповідальності за дослідженнями науковців у світлі цивільного законодавства України.

Поняття цивільно-правової відповідальності є достатньо розбіжним у цивільному праві України. Так, на думку В.П. Грибанова, цивільно-правова відповідальність характеризується заходами майнового впливу на певних суб'єктів цивільно-правових відносин. Автор наголошує, що цивільно-правова відповідальність є однією з форм державного примусу, пов'язана з застосуванням санкцій майнового характеру, спрямованих на відновлення поруше-

них прав і стимулювання нормальних економічних відносин юридично рівноправних учасників цивільного обороту [1, с. 170]. Зовсім інше формулювання поняття цивільно-правової відповідальності ще свого часу давав О.С. Іоффе, який зазначав, що «цивільно-правова відповідальність є санкція за правопорушення, що викликає для правопорушника негативні наслідки у вигляді позбавлення суб'єктивних цивільних прав або покладання нових або додаткових цивільно-правових обов'язків» [2, с. 97]. У свою чергу, Г.В. Хохлова стверджує, що «цивільно-правова відповідальність – це доповнення або заміна вже наявного обов'язку (абсолютного або відносного) новим обов'язком, забезпеченим державним примусом, – заплатити певну грошову суму як компенсацію за порушення суб'єктивного (майнового або немайнового) права» [3, с. 85]. Також Є.В. Барінова наголошує, що: «цивільно-правова відповідальність – передбачена законом або договором і забезпечена силою державного примусу обов'язок сторін цивільно-правових відносин зазнати майнові позбавлення за допущені ними правопорушення з метою відновлення або компенсації порушеного права потерпілого і виражається у покладанні на правопорушника додаткових обов'язків або позбавлення його суб'єктивних прав» [4, с. 208]. На думку А.А. Лукьянцева, цивільно-правова відповідальність – це наслідок вчинення фізичною або юридичною особою цивільного правопорушення, що полягає у виникненні у кредитора (потерпілого від цього правопорушення, тобто особи, якій було завдано шкоди) та вимоги до правопорушника на предмет застосування до останнього заходів, передбачених законом або договором, мають на меті відновлення втраченого кредитором (потерпілим) цивільного блага або одержання їм компенсації за втрату цього блага, що полягають у добровільному задоволенні цих вимог, або покладення на правопорушника під непрямим або прямим впливом державного примусу нових або додаткових цивільних обов'язків і (або) в применшенні суб'єктивних цивільних прав правопорушника, у тому числі в передачі потерпілому майна правопорушника [5, с. 70-73].

Деякі автори критикують аналогічні визначення, вказуючи, що при такому підході поняття цивільно-правової відповідальності ототожнюється з її мірами. Наприклад, П.А. Варул вказує, що позитивною рисою такого визначення є те, що в ньому вказується, в яких формах дана відповідальність існує, в чому вона виражається [6, с. 56].

На нашу думку, найбільш повний зміст поняття щодо його сутності та розуміння висловлює Р.О. Стефанчук, наголошуючи, що цивільно-правова відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні державного примусу до правопорушника шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення обов'язків майнового характеру. До правопорушника застосовуються санкції майнового характеру, які спрямовані на відновлення порушених прав та полягають у відшкодуванні збитків, стягненні неустойки чи пені [7, с. 355-357].

Погоджуючись з думкою автора, слід ще раз зазначити, що цивільно-

правовою відповідальністю визнається одна із форм юридичної відповідальності, суттю якої є застосування встановленого цивільним законодавством заходу примусового впливу (санкції) до порушника цивільних прав та обов'язків. Причому цей вплив полягає у покладенні на порушника, насамперед, не вигідних наслідків здебільшого майнового характеру. Наприклад, відшкодування збитків, сплату неустойки (штрафу, пені), відшкодування шкоди.

Можна дійти висновку, що по суті цивільно-правова відповідальність є імперативним заходом впливу на правопорушника цивільних прав та обов'язків, і розбіжність полягає тільки у формах її застосування. У будь-якому разі примус розглядатися як ознака цивільно-правової відповідальності, що відповідає традиційній теорії юридичної відповідальності (ретроспективне значення), проте фактичний вплив передбаченого примусу не обмежується лише його безпосереднім застосуванням. Як зазначає один з класиків науки радянського цивільного права В.А. Тархов, можливість примусу обов'язково стоїть за юридичною відповідальністю, але відповідальність може реалізуватися і без нього [8, с. 13]. Також І.С. Канзафарова зазначає, що можливим є добровільне відшкодування, компенсація без звернення до суду [9].

Таким чином, цивільне законодавство, зокрема Цивільний кодекс України, встановлює загальні положення щодо сутності розуміння поняття цивільно-правової відповідальності і зазначає, що цивільно-правова відповідальність – це правовідношення, яке виражається у вигляді несприятливих наслідків майнового і немайнового характеру у боржника, що забезпечуються державним примусом і тягнуть за собою засудження правопорушення і його суб'єкта. Разом з тим думки різних науковців вказують на розбіжність розуміння поняття цивільно-правової відповідальності в контексті цивільного законодавства України.

1. Грибанов В.П. Совершение и защита гражданских прав / В.П. Грибанов. – М. : Статут, 2000. – 411 с.

2. Юффе О.С. Зобов'язальне право / О.С. Юффе. – К., 1973. – 779 с.

3. Хохлова Г.В. Поняття, види і форми цивільно-правової відповідальності / Г.В. Хохлова // Актуальні проблеми цивільного права. – 2001. – Вип. 5.

4. Барінова Є.В. Поняття, форми та види цивільно-правової відповідальності за порушення договірної зобов'язання / Є.В. Барінова // Актуальні проблеми цивільного права. 2003. – Вип. 6.

5. Лукьянцев А.А. Застосування цивільно-правової відповідальності при здійсненні підприємницької діяльності: теорія і судова практика / А.А. Лукьянцев. – К., 2005. – 168 с.

6. Варул П.А. Методологические проблемы исследования гражданско-правовой ответственности. – Таллин : Ээсти Раамат, 1986. – 152 с.

7. Стефанчук М.О. Розділ III. Глава 10. п. 2 «Здійснення цивільних прав», п. 3 «Межі здійснення цивільних прав» // Цивільне право України : в 3-х книгах: Книга 1 / за ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дрішлюка. – Одеса : Юридична література, 2005. – 486 с.

8. Тархов В.А. Ответственность по советскому гражданскому праву / В.А. Тархов. – □ Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1973. – □ 456 с.

9. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / І.С. Канзафарова ; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – □ К., 2007. – □ 36 с.